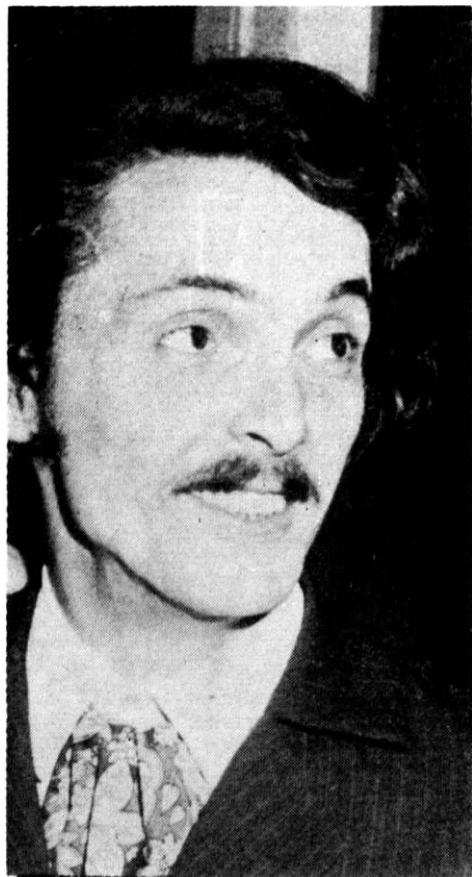

Paul-Cornel Chitic

Dramaturgia și societatea

Dramaturgia națională evoluează, cum, e și firesc, într-un ritm, am putea zice, promițător. Este aplaudată de multe ori la scenă deschisă, și, acolo și atunci când nu cucereste succesul financiar scontat, se bucură de succesul de stimă binemeritată.

În afara înaltei sale calități de națională, dramaturgia românească actuală beneficiază și de un alt, netăgăduit, avantaj: și anume acela de a se naște dintr-o concepție filozofică verificată — materialismul dialectic.

Ceea ce înseamnă, în primul rând, abundență de unelte necesare înțelegerii realului, a realității și — nu în ultimă instanță — disponibilitatea de a exprima esența realității, esență neconfundabilă cu formele ei de manifestare în concret.

Teatrul (text și spectacol) ca artă are incontestabilul avantaj de a minui două din cele mai concrete mijloace de comunicare: actorul și cuvântul. Cu alte cuvinte teatrul a reținut din mulțimea de elemente concrete, pe cele mai capabile să constituie ele însele formele cele mai directe de comunicare a ideii, a abstracțiilor prin care se pot exprima esențele. Materialismul dialectic permite în cel mai înalt grad teatrului eliberarea de acel formalism care cerea descifrarea pe scenă a concretului în toate detaliile din care

se compune el în afara sălii de spectacol. În mijlocul realității materiale, sociale etc., ceea ce ne întâmpină sînt tocmai fenomenele, detaliile concrete, în spatele cărora se ascunde esența lor. A rămîne la fenomen, la concretismul lui, înseamnă a renunța la căutarea esențelor; a te lăsa furat de tentația transcrierii fenomenelor în textul de teatru, înseamnă a te depărta de esență sau cine știe, a dori să ocolești esențele.

Transcrierea fenomenelor în toată concretețea lor înseamnă a îngrămădi detalii care, ordonate meșteșugit, pot sugera iluzia exprimării esenței, pot da chiar aparența că esența se află aici, după acest fapt, sau, dincolo, după acel aspect. (Pentru foarte mulți oameni, realitatea este confundată cu întâmplările pe care le-au trăit, cu ordinea pe care o pot impune obiectelor, tot așa cum materia este confundată cu apa, lemnul, pămîntul. Foarte puțini știu că și consecvența cu care este confundată întâmplarea cu realitatea *este tot realitate*, tot așa cum sînt puțini și cei care s-au interesat dacă flacăra chibritului este sau nu este materie.) Este vorba, în cazul transcrierii de care vorbeam, fie de o naivitate condamnată, fie de un dezarmant procedeu de perpetuă divagare.

În această a doua alternativă ne aflăm în fața celui mai subtil formalism: căci textual dramatic astfel conceput se va autodecreta realist în virtutea detaliilor din conerct prin care textul pretinde că reflectă direct realitatea. Căci oricând se aduce ca argument: iată! realitatea este adusă pe scenă prin ce are ea mai evident. Or, întotdeauna evidente sînt aparențele, fenomenele, ticurile detaliilor identificabile. Este de fapt un act de consecvență falsificare a realității în inerția pretențiilor lui, acest soi de realism al textului reduce realitatea doar la fenomene, doar la conerctul care poate fi cunoscut prin cele 5 simțuri și printr-un primar nivel de abstractizare. O metodă de abstractizare este comparația. Comparînd diferite monezi din diferite state nu vom afla niciodată care este esența banului; absolutizînd detaliile concrete ale oamenilor nu vom descoperi niciodată esența omului.

Procedeu de transcriere „realistă” a fenomenelor și a conerctului, înseamnă — dincolo de faptul cultivării unui formalism comod și digerabil — și depărtare de materialismul dialectic. La urma urmei se pune întrebarea: cum se face că acest procedeu a preluat în anii noștri că ilustrează strălucita filozofie și i s-a substituit chiar ca mijloc de exprimare? Cum se face că, și azi, după perioada istorică a transformării filozofiei în act de viață, cînd filozofia a devenit mijloc de avangardă în cercetare, același procedeu continuă să fie considerat ca ultimă formă de exprimare artistică?

Pe drept cuvînt se afirmă că materialismul dialectic își descoperă și își inventează noi și noi mijloace de cercetare a realității. El se dovedește, nu numai la noi, a fi cea mai progresistă filozofie.

Evoluția realităților sociale obligă în mod firesc și o evoluție a formelor de exprimare a ei. Să argumentăm: societatea noastră socialistă a cunoscut cîteva etape care îi marchează evident evoluția. Etapele în succesiunea lor își pun în evidență superioritatea față de precedentele, prin negarea dialectică a unor procedee care au permis erori, prin negarea unor formulări a unor soluții și rezolvări de probleme. Teatrul corespunzător primei etape din dezvoltarea noastră nu a reflectat — sclerosat în formele lui artistice — decît în minimă măsură acel simbur al realității care se numește *esență*, în virtutea căreia a fost posibilă nașterea etapei următoare, etapei superioare. S-a mulțumit să transcrie „realist” detaliile, convins fiind că slujește realității și evoluției ei. Ca urmare textul a fost depășit odată cu etapa, cu imaginea căreia s-a mărginit să identifice realita-

tea. Lipsindu-i temelul științific, filozofic, un asemenea teatru este lipsit și de puterea de a da expresie și de a reflecta dialectic evoluția societății. Cu atît mai mult, cu cît, de cele mai multe ori textele de teatru reflectă procesul de negare dialectică mult mai tîrziu, după ce în planul vieții sociale această negare s-a și produs efectiv, mult timp după ce în societate s-a petrecut schimbarea, evoluția. Puține piese dezghioacă realitatea pentru a pune în evidență momentul și modul în care un fenomen sau aspect social își va epuiza valabilitatea și va face loc unei alte formule, soluții superioare precedentei.

Formele de exprimare artistică a evoluției societății, repet, nu pot să nu evolueze firesc, așa-cum firească este și evoluția omului și a societății. Aceste forme de exprimare trebuie căutate și probate în acte artistice. Nici o căutare a formelor de exprimare a esențelor realității nu este inutilă, după cum nici o formă gata constituită nu este unică și ultimă. Atunci cînd o societate dispune de un vast arsenal de investigare științifică a vieții sociale, atunci cînd societatea este ajutată de o filozofie prin care acest arsenal se poate diversifica la nesfîrșit, teatrul care exprimă societatea nu poate refuza avantajul pe care i-l oferă filozofia societății sale. Ea trebuie să renunțe la comodități, să-și caute forme distincte și noi de exprimare. Aceasta mi se pare a fi o problemă-chie care se ridică în fața dramaturgiei noastre.

